HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ומלפלפים. לוענקים וכוכים מתוך יסורין שעה אחת ועולין: **מטה לגלפי חסד.** הואיל ומחלה על מחלה הס מטה את ההכרע לגד זכות ואין יורדין לגיהנם: **בגופן.** לקמיה מפרש: **המיינין.** האנשים[ט] אשר הפכו דברי אלהים חיים לרעה כגון לדוקים ובייתוסים[י]: **והמסורות.** מלשיים שמוסרים ממון ישראל ביד העובדי כוכבים: **אפיקורוס.** מבזה תלמידי חכמים[כ]: **שכפרו בתורה.** האומרים אין תורה מן השמים: ושפירשו מדרכי ליבור לא גרסינן דהיינו כל הני דלעיל. והך מתני' בסדר עולם והכי גרסינן ליה התם שפירשו מדרכי הצבור כגון המיינין והמסורות כו'. **מדרכי צבור** מדרכי ישראל: **ושנתנו חייהם.** לקמן מפרש: **ורורם.** כמו ורורתם: **שפשטו ידיהם בזבוב.** שהמריבו בהמ"ק בעוונם כו': **בני מחוזא.** מעוגגים ושמיים היו: **ומקריין בני גיהנם.** כך יקראו להם: **והאמרת אין להו תקנתא.** דנעשין אפר והכא ולרפתים כלרוף את הכסף שימרקו יסוריהן את עוונם: **דלה אני במלות.** כגון ביוויים שאין זכויותיהן מכריעין לתלות להם בזכותם: **ולי יהושיע.** להטות כלפי חסד: **אמר רב יהודה** גרסינן ולא גרסינן **דאמר: רובא.** את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העוונות: **יכבוש עוונותינו.** יכרעו בו: **נושא.** מגביה כף מאזנים של עון: **מעביר ראשון ראשון.** עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומעו שאם היו מחלה על מחלה כיון שחסר אחד מהן יכרעוהו הזכיות וכך היא המדה: **ועון עצמו אינו נמחק.** אלא מונח לגד אחד דאי איכא רובא עוונות (כ) בהדיה ההוא עון מתחשב בהדייהו למנות עם רשעים גמורים: **המעביר על מדותיו.** שאינו מדקדק למדוד מדה למעבירים אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על המלות (יומא דף לג.) אין מעבירין על האוכלין (עירובין דף סד:) מניחן והולך לו: **מעבירין לו על כל פשעיו.** אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת: **לכיבו ליה זוודתא.** הכינו לו לדה לדרך. מה היא לידת המתים מכריכין: **אוכפא.** נתרפא: **הלי הוה.** מיתה נקנסה עלי: **לא מוקים במיליה.** אינו מעמיד על מדותיו: **לא הקומו בהדיה.** לא תדקדקו אחריו: **אליה.** שמינה יש כאן וקוץ בה כלומר דבר תנחומין יש כאן אבל יש במוכה דבר קשה שאינו שוה לכל[ל]: למי

ועליהם אמר דוד אהבתי. דכתיב ביה אפפוני חבלי מות וכתיב דלותי ולי יהושיע כשהוא דל במלות רב חסד מטה ומושיע כדדרשינן לקמן אי נמי מלשון דלה דלה לנו (שמות ב) שמעלהו מבור עמוק וכתיב בתריה (תהלים קטו) שובי נפשי למנוחיכי וגו' והדר אתהלך באורות החיים:

המיינים. פליגי בה רב אחא ורבינא בפרק אין מעמידין (ע"ז כו:) (מהו מין) (ס"ל): **כי לית להו תקנה ברוב עוונות.** ואית בהו עון דפושעי ישראל בגופן והא דאמר לעיל רשעים דהיינו רובן עוונות נכתבים ונחתמים לאלתר לגיהנם אע"ג דכתיב בקרא לדראון עולם לא שלא יהא להם תקנה אלא גדולים שנים עשר חדש ועוליים והא דאמר בפרק הזהב (ב"מ דף מח: ושם) שלשה יורדים ואינם עוליים היינו לאלתר והא דאמר ריש לקיש בסוף חגיגה (דף כז. ושם) פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולט בהן הא אמר עלה בריש עושין פסין (עירובין דף יט. ושם) דנחית אברהם ומסיק להו:

קרקפתא דלא מנח תפלין. אם עוסק בתורה כמניח תפלין דמי דאמר במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפלין ורבינו תם מפרש דהכא כשהמלוה בזויה עליו שמגונות עליו לעונות של תפלין שבראשו אבל אם יראה להניח משום דבעינן גוף נקי כאלישע בעל כנפים כדאיתא בריש במה טומנין (שבת דף מט. ושם) והוא דוחג כל שעה שמא לא יוכל להזהר לשמרה בטהרה ובקדושה הא ודאי אין עליו דין פושעי ישראל בגופן וכל הני דשמעתין בשלא עשה תשובה אבל עשה תשובה אבל עשה תשובה אמרינן ביומא (דף פו.) דתשובה תולה ומיתה ממרקת:

אמר רב בעבירה. בעריות שכן בן נח מוזהר עליו כדאיתא בפ' אבעא מיתות (סנהדרין דף נו.):

בתחלה

ומצפצפין ועולין שנאמר [1]והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו ועליהם אמרה חנה [2]ה' ממית ומחיי מוריד שאול ויעל ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד [3]אהבתי כי ישמע ה' את קולי ועליהם אמר דוד כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע פושעי ישראל בגופן ופושעי אומות העולם בגופן יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן ת"ל (ת"ל) תחת כפות רגלי צדיקים שנא' [4]ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם [א]אבל המיינין והמסורות[3] והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור ושנתנו חייתיהם בארץ חיים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחבריו יורדין לגיהנם [5]ונידונין בה לדורי דורות שנאמר [5]ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו' גיהנם כלה והן אינן כלין שנאמר [6]וצורם לבלות שאול (מזבול לו) וכל כך למה מפני שפשטו ידיהם בזבול שנאמר מזבול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר [7]בנה בניתי בית זבול לך ועליהם אמרה חנה [8]ה' יחתו מריביו א"ר יצחק בר אבין ופניהם דומין לשולי קדירה ואמר רבא ואינהו משפירי שפירי בני מחוזא ומקריין בני גיהנם אמר מר ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד והכתיב והבאתי את השלישית באש התם בפושעי ישראל בגופן פושעי ישראל בגופן והא אמרת לית להו תקנתא כי לית להו תקנה ברוב עונות הכא מחצה עונות ומחצה זכיות [ב]ואית בהו נמי עון דפושעי ישראל בגופן לא סגיא ליה דלאו והבאתי את השלישית באש ואם לאו ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהן אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' [ג]דרש רבא מאי דכתיב [3]אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אע"פ שדלה אני מן המצות לי נאה להושיע פושעי ישראל בגופן מאי ניהו אמר רב [ד]קרקפתא דלא מנח תפלין פושעי אומות העולם בגופן אמר רב בעבירה ושנתנו חייתיהם בארץ חיים אמר רב חסדא זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים א"ר יהודה אמר רב [ד]כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן תלמיד חכם שנאמר [9]לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב [7]בית הלל אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד רבי [ה]אליעזר אומר כובשו שנאמר [10]ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא שנאמר [11]נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדייהו [ו](רבא אמר) [ז]כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי [א] נושא עון למי שעובר על פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשיולי ביה חזייה דחליש ליה עלמא אמר להו צביתו ליה זוודתא לסוף איתפח הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה א"ל מאי חזית אמר [ח](ליה) אין הכי הוה ואמר להו הקב"ה הואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון לעובר פשע [11]לשארית נחלתו אמר רבי אחא בר חנינא אליה וקוץ בה לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו

למי

מסורת הש"ם

א) גי' ע"י ונעשים אפר, ב) [נס"ל ונסף: והמשמשלים], ג) [פסחים קיח:], ד) גי' ע"י אמר מר, ה) [ובכרכין ח: ושם איתא ר' אלעזר], ו) [ס"ל אמר רבא וכ"ל בע"י], ז) יומא כג. פז: מגילה כח., ח) [ס"ל לחן], ט) נס"ל: תלמידי יפו העולרי, י) נס"ל ליתא כגון כו' וביתוסים, כ) סנהד' לט:, ל) ס"ל אלא למי שמשים כו',

תורה אור השלם

1. וְהֲבֵאתִי אֶת הַשְּׁלִישִׁית בָּאֵשׁ וְצָרַפְתִּים כִּצְרֹף אֶת הַכֶּסֶף וּבְחַנְתִּים כִּבְחֹן אֶת הַזָּהָב הוּא יִקְרָא בִשְׁמִי וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ אָמַרְתִּי עַמִּי הוּא וְהוּא יֹאמַר יְיָ אֱלֹהָי: זכריה יג ט
2. יְיָ מַמִּית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל:
שמואל א ב ו
3. אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי:
תהלים קטז א
4. וַעֲסוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת:
מלאכי ג כא
5. וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר:
ישעיהו סו כד
6. כִּצְאוֹן לִשְׁאוֹל שִׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וְיִרְדּוּ בָם יְשָׁרִים לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבִלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ:
תהלים מט טו
7. בָּנָה בָּנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: מלכים א ח יג
8. יְיָ יַחֲתוּ מְרִיבָיו עָלָיו בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְיָ יָדִין אַפְסֵי אָרֶץ וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ וַיָּרֶם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ: שמואל א ב י
9. לָכֵן יְרָאוּהוּ אֲנָשִׁים לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב:
איוב לז כד
10. יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם: מיכה ז יט
11. מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֲרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא: מיכה ז יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' מפזרתן ונעשין עפר מתח: (ב) רש"י ד"ה ועון עצמו וכו' ונמא עוונות שאם לא יכריעו הזכיות עכשיו ויהי' מחצה על מחצה נמצא דרוב עוונות הוה כהליה ההוא:

גליון הש"ם

גמ' ונידונין בה לדורי דורות. עיין נדרים ח ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' נושא (רשוש עליו אות ג') עון למי שעובר (רשוש עליו אות א') לומר דל"ל לשיף למי עובר על פשע למי שנושא עון):

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ו':
צו ב מיי' שם הל' ה:
ג [טוש"ע א"מ סימן לז סעי' ב].
צז ד מיי' פכ"ה מהל' סנהד' הל' א סמג לאוין רח טוש"ע מ"מ סי' ח סעיף ד:

מוסף רש"י

אימתי אני אהובה לפניך. אהבתי משמע כמו אהבתני, לומר אהבת אותי (רשב"ם פסחים קיח:). לי נאה להושיע. יותר מכל האומות, שהרי ישראל יתמזון (שם). כובשו. הקב"ה כובש ומסמיר עונות תחת מחילת כמה הכבוד כדי שיכריעו הזכיות (ערכין ח:). נושא. נוטל ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות (שם).

רבינו חננאל

ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה, ממית הרשעים ומחיה הצדיקים. מורידו שאול ויעל בינוניים אינם צדיקים, פירוש לגבי הרשעים הבינוניים צדיקים מהן, הן. ובית הילל אומרים בינוניים אין יורדין לגֵהנם, אלא ורב חסד מטה כלפי חסד, מכריע החסדים על העונות. כלומר מרבה החסדים והוא מטי כלפי חסד, כלומר אם עוונותיו בנגד זכיותיו מחצה ומחצה. ובמחצה של עונות, אין בכללו[ם] עון פושעי ישראל בגופן, והן שלא לבשו תפלין מעולם, בהן הקב"ה מטי כלפי חסד. אבל אם .יש בכללם זה העון, לא סגיא להו מגיהנם, ועליהם נאמר והבאתי את השלישית באש וגו'. ואם רב עוונות ובכללם עון פושעי ישראל בגופן והן קרקפתא דלא מנח תפלין מעולם ואפילו פעם אחת, נידונים בגיהנם י"ב חודש, ואח"כ גופן כלה וגם נשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים שנא' ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם. אבל המיינין והמשומדין והאפיקורסין ושכפרו בתורה ובתחיית המתים ושפרשו מדרכי [תיבור] [ציבור]. ושנתנו חייתיהם בארץ החיים והן הפרנסין שמטילין אימה יתירה על הציבור .שלא לשום שמים, ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם וחבריו כול'. אמר רב פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשום שמים אינו רואה בן חכם, שנאמר לכן יראוהו אנשים. כלומר אם הוא נותן יראתו על אנשים ועל הנשים והן מתיירא[ין] ממנו לא יראה כל חכמי לב. **מטה כלפי חסד היכי עביד.** ר' אליעזר אומר כובש, כלומר משקעו, כדכתיב יכבוש עונותינו ותשליך. ר' יוסי בר חנינא אומר נושא, כלומר נושא

ב) כרב אלפס כאן מבואר דפי' אחר הוא ואולי דל"ל כאן פי' אחר לגאון וכמו דאיתא בכי"ף ועיין בר"ן.